

چوقۇقلارڭ ياشلىلار تەرضى

(ئائىلە ۋە مەكتەپ تەتۈن)

يازغۇچى: شالوموۋىچ.

چەۋرەنى: ۱. بابازادە

مەلۇمات، تەبىئەت، ۋەلىدىن ھەرخىل ئادەت ئۆزى
چوقۇقلار تەتۈن چەككەن بولسا، مەكتەپ دوتۇلدۇقلىرىنى
ئۆزى سۆزى ۋە مەكتەپ تەتۈنچىلىكى ئىلە مەزەن ئۆزى ئۆزى
ئۆزىنى ئۆزى ئۆزى. مەسلىھەت ياقىندىن تەلىل ئۆزى بولۇش ئۆزى
ياڭلىش، ئاساسىي ئۆزى، ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
فەقەت ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
بۇ مەسلىھەت مەسلىھەت ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
بۇ مەسلىھەت ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى

ھەرگە بۇ ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
قەدىر ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
تەتۈن چەككەن ئۆزى. ۲ ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
كەچ مەسلىھەت ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
ۋار ئۆزى. دىمەكلى مەسلىھەت ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
ياڭلى قەدىر ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى
ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى بولۇش ئۆزى

چو چوق ایوده داها چوق وقت کیچریر، صیقارا توتون کبی شیار ایله مکتبه نسبتاً داها تیز - تیز تصادف ایدیور. توتون چکمک خسته لغی ایله مبارزه آپارماق واجب حساب ایدیلدیگی تقدردده (بونگله هر کس: والدین ده، معلملرده، چکنلرده، چکمه بئلرده راضیدرلر.) بونگ ایچین بیر طاقم ییچیش یوللری، استادگاه و اصول حاضرلامالیدر.

ییز بو مسئله ده باش محاصره و مبارزه نقطه سنک عائله اولدیغی اساسنه استناد ایدیوریز.

بر طاقم آداملر اوپله ظن ایدیرلر که ییز یاشلی توتون چکنلر دن اسکی عادتلرینی ترک ایتمه گی، صیقارالرنی آتماغی طلب ایدمه جگیز. لکن بو تصورات یا بگیش بر تصور ائدر. توتون چکمک اراده ایله علاقه دار اولمایان صنعی صورتده عمله گتوریلن، غایت محکم، مشروط بر حرکتدر که دوغما بر خاصه کبی توتون چکنلری اوزینه مربوط بوراقمیشدر. توتون چکمک عادتی چوق زمانلر انسانک عادی ایشلرینی بونگوللشدیرمک و یولنا قویماقله بویوک، جدی یاراراق کوستیرر و بو عادتدن ال چکمک ایشلرک معتدل بر صورتده ایریله مهنه نوع - نه نوع انگلر چیقاریور.

اوخا بنه چوق زمانلر بو عادتدن ال چکمک بویوک چتیناک تشکیل ایدیور. بر طاقم انسانلر چوق آسانقله توتوندن ال چکمکه موفق اولسالرده، لکن بوتون یاشیلارک ترک عادت ایدمه جکلرینی بکلمه مکه هیچ بر جدی اساس یوقدر. بو یولده اجتماعی قوه لری صرف ایتمک موافق دگلدر.

«یاشیلری آتجاق قبر دوزلدر» آنالار سوزینه استناداً یاشلی توتون چکن دوشگونلرینی ده راحت بوراقمالیدر. بوتون وقت، بوتون اهمیت توتون چکمکه آلیشمایان بو خسته لک زهری ایله

یا قشلاشما یا جاق بر طرزده زهرلنه بن چوجوقلره جاب اولنمالیدر. یز بویله دوشور، بو دائرهده قدم آتاق ایسترن کن، ییقلماز طلسم خطاری ایله احاطه اولندیغمیزی گوریوریز. یاشیلر توتون استعمال ایدیورلر، بو عادتدن ال چکه بیلهدیگری ایچین، پس عادتلی ایله خیرده چوجوقلریده زهرله یورلر. بویکاری تقلید ایدن خیرده چوجوقلر گیت - گیده توتون چکمکه آلیشیرلر و کندی نوبه لرینده باشقارینیده اوز پس حرکتلی ایله زهرله یورلر. بو حال دوره خط اوزره اتهاسیز بر صورتده دئام ایدوب گیدیور. ایلریده نیجه اولمیشسه حال حاضرده ده ایله واردر. فقط گله جگده بویله اولمالیدر. ایشته ییزیم وظیفه میز بو قیریلماز تصور اولنان طلسم خطنی یارماق و داغیتماقدان عبارتدر، چوجوقلری توتون چکمک بلاسندن محافظه ایتک - حلی ممکن و لازیم بر مسئلهدر.

مسئله نك مراقلی یری بو وظیفه نك کیمک طرفندن و نه کبی یوللر ایله، واسطه لر ایله عمله گتوریله جگندهدر. ییزجه یاشیلرک حل ایتمکدن عاجز اولدیقلری بو مسئله نی آتجاق چوجوقلر عمله گتوره ییلرلر. بو مسئله ده چوجوقلر یاشیلره بر عبرت درسی ویرمه لیدرلر. داها دوغروسی بر پارا برارده ویرمک اوزره درلر. ییزیم وظیفه میز، چوجوقلره کندی صحتلرینی یاشیلره قارشو مدافعه مبارزه سندله قوللانماق ایچین سلاح ویرمکدن عبارت اولمالیدر. چوجوقلر یاشیلردن داها دوشونجه لی، صاغلام فکری و صادقدرلر. اونلر جانبازلق (رستم بازلق) ایله مشغول اولماغی باچارمازلر. بز بو طلسمی دائرنی ناصل یاریر، چیقیش یولی آچیوریز؟ بو مسئله ده نه کبی اصول تعقیب ایدیوریز؟ بز هیچ بر حاضرلق معلوماتی ویرمگسیزین ۲نجی درجه لی مکتبک ۱ - ۲نجی صنف

مەملىرىنى بىر آرايە توپلايورلار؛ اونلار، توتون استعمالنى ضررلى حساب ايدىيورلارمى و نىچىن؛ توتوننىڭ ضررلى اولدىغىنى كىمدىن اوگرندىلار؛ انسانلار نىچىن توتون چكىيورلار انسانلار نە وقت توتون چىكىمگە باشلايورلار؛ توتون چىكىمك ايله ناصل مبارزە آپارمالى، و غىرى بوكىي سواللار وىرىيورىز. بوبوك، گورولتلىلى يىقىنچاغى اداره اىتمك چىن اولدىغى اىچىن، اىكىى صنفدىن آرتىق اوشاقلرى بىر يە توپلاماق اولماز.

بىز اوز فكىرلىرىمىزى مصاحبلرىمىزنىڭ بوشىنە يوكلەمگىدىن قاچىر، آز دانىشماغە چالىشىر، ختى توتوننىڭ طبى ضررلى خصوصىدە بىلە معلوماتىردازلقدىن چىكىيورىز. بىز آتچاق نە اىتمك لازىم اولدىغى مسئلهنى مذاكرەدە اونلار ايله برابر اشتراك ايدىر، مسئلهنىڭ حلى اىچىن بول تاماق تىكلەيدىدە بولئورىز. بىزىم وظيفەمىز قى مباحثە مجلسىنى، مېتىنى اداره اىتمىگىدىن عبارت اولوپ قالئور. بىز خصوصاً توتون چىكىارى دقتلە دىگىلەيور، اونلار ايله آچىق صمىمى دوستلق و سازشلق. عملە گىتورمگە چالىشىيورىز. بىز بورادە بوتون صنفى اىكىى قروپە (توتون چىكىمەنلر و چىكىنلر) بولئورىز و آخرنجى غروپ ايله فنا بىر حال واقع اولدىغىى تىن ايدىيورىز. اونلار معلوماتسىزلقدىن، تجربەسىزلىگىدىن، ھىر بىر شىئە تىقىدجى نظرى ايله باقا بىلمەدىگىلىرىدىن، آڭلاقىزلىقلىرىدىن (بور گلىرىنى سىندىرماق مەناسىدە يوق) دولابى كاغىزنىڭ اىچىنى توتون ايله دولدئوروب آغىزە آلاماق و ھوانى آغىرلاشدىرماق كىي احمق، مەناسىز، ضرلى، ختى گولونچ بىر ايشلە زھىرلىمىشلر. توتون چىكىنلر باشقەلرى ايله برابر بو ايشنىڭ ضررلى اولدىغىنى، مەمكىن اولارسە ترك اىتمىگى ياقشلىغىنى تصدىق ايدىيورلار. بىز بورادەجە چوچوق مەكتىپنىڭ اڭ بوكسىك تەللىرىنە توقۇنۇر، انسانلارنىڭ ھىسلىرىنى ھىر كە گىتيرىيورىز،

نە ايتىمىك، بىرىنچى درجەلى مەكتەپكە خىردە بالالارنى توتون بلاسندن ناصل قوروماق مسئلهنى اونلار ايله برابر مذاكرە ايدىيورىز. مباحثەنىڭ ھەر بىر آنى مەين مضمونى و خصوصىنى ھائز اوليور. توتوننىڭ ضررى خصوصىدە آپاربالان مباحثەدە طبىي جەتە نە قادار مەمكىن ايسە آز اھمىيت وىرەمك اولار و اولەدە ياپماليدير.

چونكى چوقۇقلار لايىقچە ھاضر اولمايدىغلىرىدىن دولايى توتوندان آلنان تىگە نەفسلىك و باشقا خستەلقارى باشا دوشمىزلىرى بوندان توتوننىڭ طبىي جەتدىن ضررلى اولدىغى مسئلهنى دائىر چوقۇقلارنىڭ بىر طاقم سوزلىرى، اعتراضلىرى واردىر. اونلار ھەر كۈن تەھادىف ايتىدىكلىرى يىڭىلار ايله توتون چىكىنلارنىڭ صاۋوقلاما، ورم، خرىچىك خستەلغە دوتولانلار كىي خستەلەنوب ئولمەدىكلىرىنى كوزيورلار. بىز مسئلهنىڭ طبىي طرفىنى محاضرىچىنىڭ وىردىكى ماتىرياللار اوزىرە دىكل سامەنىڭ بىلىدىكلىرى شىلار ايله ايدىنلاشدىرىرىز. بىز اونلارە «بولداشلىرى! توتون چىكىمىك ضررلىدىر ياقۇ؟» سوالنى وىرىيورىز. بىر صىرا سىلار «ئەوت ضررلىدىر» جۋابى وىرىيورلار.

«نەچىن؟ بونى سىز نەردىن بىلەرسىڭىز؟»

مەكتەپلىلەر: «ھەر كىس دىيور» دىيە جۋاب وىرىيورلار. بىز آنىچاق توتون چىكىنلارنىڭ تەجرىبەلىرىنى قىد ايدىيورىز. بىز بوتون توتون چىكىنلارنىڭ تەجرىبە اوزىرە بوايشىك ضررلى اولدىغىنى سويلەدىكلىرىنى ايشىديورىز. البته بو ھقىقتىدر و بوڭا ايتانماغە بىزىم ھىچ بىر اساسىمىز يوقدر. بىز دىنلەن سوزلەرە توتوننىڭ چوقۇقلار اىچىن داھا ضررلى اولدىغى خصوصىدە بىر پارا مەلۇماتلار علاوه ايدىيورىز. بوندان صوڭرا يىقىنچاقدە اشتراك ايدىنار دوشونىش و آڭلاقلە تەكلىف اولنان اشاغىدە كوسترىبلارنىڭ بىرىنچى مادەنىنى قبول ايدىيورلار: «توتون چىكىمىك بويوڭلەرە، خصوصاً مەھكەملىك و تەرقى ايتىمك اوزىرە اولان اعضا اىچىن غايەت ضررلىدر. اوڭا بناء توتون چىكىمە يول وىرمەمەلىدر»

مسئله نىڭ اقتصادى - آلمان، چورك، قنفت و بدنه خىرلى باشقا شىلرى قوبوب پولى مەناسىز، ضررلى توتونه صرف ايتىمك مسئلهسى چوقۇرلار طرفىدىن داھا جانلى بر صورتىدە مذاكرە ايدىلر. عائله ايجروسىنىدە چوق زمانلر سوت، يمورطە، آياغ قابى، دقت و باشقە لازىملى شىلر ايجىن پارا تاپلمادىنى حالە توتون ايجىن داش باش ايدىلدىكى حقيقتى دوشونجەسىزلك تىيجەسىنىدە اورتالغە چىقان حاللردن بىرسى در.

چوقۇرلار بو حقيقتى آشكار بر صورتىدە آيدىنلاشديرىر، بر چوق نمونه لره حياتى لوحەلر كوسترەرك مەناسىزجەسىنە بوتون، صرف اولتان پارانى نوع به نوع غداى شىلره و بدنى احتياجلره خرج ايتىمەلدر مضموتىدە اولان ۲ نجى مادەنى بويوك ممنويتلە قبول ايدىورلر. توتون چىكىمك شىلرى مسئلهسىنىدە معروضە چىنىڭ رولى داھا بويوكدر. بو خصوصەتە اساس ماتريال حاضرونلار آلئير. حاضردن توتون چىكىمك (اركىلر) بو ايشە چوقۇقلىق جوانلىق ياشلارنىدىن باشلاپقىلرىنى تەيىن ايتىدىكىن سوگرا، معروضە چىيە دوشونجەنىڭ و تنقىدك يوقلىقى فكىرىنى بر قادار آيدىنلاشديرماق قالىور. بو فكىرك يىگىلىكىدىن دولايى درىن دوشونجەسىنىدە اولماسا فقط هر بر حالە آڭلاقە توتون چىكىمكە نە ايتىدىكىلرىنى دوشونمەن، پىس ايشلره كوركورانە تقيلىد ايدن، اطرافلرىنىدە كىلره بصيرت كوزىلە باقماغى باجارمايان، دوشونجەسىز مەكتبە غەنىرلىر اوليورلر مضموتىدە اولان ۳ نجى تەزە قبول ايدىلر. بونىڭ تىيجەسىنىدە يىگى دىنا قورماق وظيفەسى ايلە موظف كىچىلر كېنە جەمئىيەت ضررلى و كىچى عادەتلىرىنى آتوب، يىگى، خىرلى، صاعلام اڭلىنە فورمالرى يارادماسى مسئلهسى اورتالغە چىقىور. ھوانى دومان ايلە پوزماغە يول وىرىلەجك بر حرەكت اولمادىنى فكىرى بوتون حاضرون طرفىدىن ممنويتلە قبول ايدىلر: تەيز ھوانىڭ بوتون

انسانلار ئالىي خىسۇس چوقۇقلار ئىچىن نە قادار قىممەتلىك اولدىنى
 خىسۇسندە (ياقۇن و تانىش مۇسۇئەدر) بىر نەتىجە كەلمە سۈيەنلەر،
 بۇ خىسۇسندە سۈيەنلەر خاسرون طرفىندىن مەھكەم و گۈزەل سۈرئەتتە
 نەمەنلەر: «ئىلەنلەر مەش مەنى گەنچەك كەندى مەھىطەندىن چىقار
 او تۈتۈنى قاويۇر، اطرافىندە كى ھوانك بوش يەر پەسلىشىدىرەلمەسەنە
 بول وىرەمەيۇپ، مەكتەپ داخلىندە بۈتۈن مەتەلمەرك و مەكتەپ قوللۇقچىلەرنىڭ
 تۈتۈن چەكمەكنى قەغەز ئىدىيۇر» قانۇننىڭ ئاساسىنى تەشكىل ئىدىيۇر.
 بۈيەلەلگەن بىر نەچچە ئىلمىي نەتىجە مەكتەپ داخلىندە كەلمە: نە مەلەم،
 نە مەكتەپتە نەدە مەكتەپ قوللۇقچىلەرنى تۈتۈن چەكمەمەلىدىردىن ئىبارەت
 اولۇپ قالغۇر. بۇنداق سۈگرا نۆبەتلىك تەدبىر، تۈتۈن چەكلەر
 (مەلەملىرىدە) ئىسپاتلىنىدىن دۈتۈپ سەنفلەردىن ئاسماقداق ئىبارەت اولمايدۇر.
 تۈتۈن ئىستەمال ئىدىلەر ئىسپاتلىنىدىن ئىلە يان يان چەكمەنلەرنىڭ دە ئىسپاتلىنىدىن
 و مەنە ئىدىلەنلەردىن بۇ تەدبىر ئىلە بۈتۈن چەكلەرنىڭ سەنفلەرنىڭ
 ئارتىمەننىڭ قارشۇسىنى ئالماق ئىستەمال ئىدىلەر و بۈتۈن سەنفلەرنىڭ
 تۈتۈننىڭ سەنفلەرنىڭ خىسۇسندە چىتارىلان قەغەزنامەنى خەتەرلەيتىر. بۇنداق
 سۈگرا مەنە-مەنە چوقۇقلارنى تۈتۈنلە زەرەننىڭ بىلەندىن مەھسۇسە
 ئىتمەك مەسئەلەسى خىسۇسنى سۈرئەتتە مەزكۇر ئىدىلەر؛ بۇ بارەدە
 ۸ نەچچە ماددەنىڭ تەكلىفى: «چوقۇقلارنى تۈتۈن چەكمە بىلەن دۈتۈلمەقداق
 مەھسۇسە تەدبىرلەرنى خىسۇسندە يەشلى تۈتۈن چەكلەر بۈتۈن
 مەلەملىرىڭ ئىلمىي يەنچەقەنىڭ ئىدىن مەراجەت ئىتمەك ۹ نەچچە ماددەنىڭ
 تەكلىفى ئىسە، ئائىلەنى سەغلاملاشدىرماق ئىمكانىي ئىدىنلاشدىرماق و
 كۈچۈك چوقۇقلارنى پەس و سەنفلەرنى تەقلىدەن مەھسۇسە ئىتمەك ئىچىن
 يەشلىلەر ئاراسىدە ئىكەنەن كەچىرەننىڭ ئىبارەت اولغۇر. قەغەزنامە سەسە
 قۇيۇلەر و بۈتۈن مەلەملىرى ئىچىن مەجبۇرىي ئىلان ئىدىلەر. بۇنداق
 سۈگرا يەشلى تۈتۈن چەكلەر وىرەلەنچەك مەراجەتلىمەلەرنى و ئىكەنەنلەرنى
 خاسرلاماق ئىچىن ھەر سەنفلەرنى بىر ئۈچەك ئىتخاب ئىدىلەر بۇ كىيى

مىسىلەنكى ئىقتىسادى - ئالما، چۈرك، قىققىت و بدنه خىرلى باشقا شىللىرى قوبوب بولى مەناسىز، ضررلى توتونه صرف اىتمەك مىسىلەسى چوققۇلر طرفندىن داها جانلى بىر صورتدە مذاكرە ايدىلر. عائەلە ايجروسندە چوق زمانلر سوت، بىمورطە، آياغ قابى، دقتىر و باشقە لازىملى شىللىرى ايجىن پارا تاپلامادىغىي حالده توتون ايجىن داش باش ايدىلدىكى حقيقتى دوشونجەسىزلك تىيجەسندە اورتالغە چىقان حاللردىن بىرىسى در.

چوققۇلر بو حقيقتى آشكار بىر صورتدە آيدىنلاشدىرىر، بىر چوق نىمۇنەلرە حياتى لوھەر كۈستىرەك مەناسىزجەسندە بوتون، صرف اولئان پارانى نوع بە نوع غدايى شىللىرە و بدنى احتىاجلرە خرج اىتمەلدىر مضموتدە اولان ۲ نىجى مادەنى بويوك ممنونىلە قبول ايدىورلر. توتون چىكىمەك شىللىرى مىسىلەسندە معروضەچىنك رولى داها بويوكدر. بو خصوصەدە ئاساس ماتىريال حاضروندىن آللىر. حاضردىن توتون چىكىنلرە (ار كىكلر) بو ايشە چوققۇللىق جوائلىق ياشلارىندىن باشلايدىقلىرىنى تەيىن ايتىدىگىن سوكرە، معروضەچىيە دوشونجەنىك و تنقىدك بوقلغى فكىرىنى بىر قادار آيدىنلاشدىرماق قالىور. بو فكىركە يىگىلىكىدىن دولايى درىن دوشونجەدە اولماسا فقط ھەر بىر حالده آڭلاقلە توتون چىكىمەك نە ايتىدىكلىرىنى دوشونمەن، پىس ايشلرە كۈركۈرەنە تىقلىد ايدىن، اطرافلرىندە كىلرە بىسرت كۈزىلە باقماغى باجارمايان، دوشونجەسىز مەكتەپ غىنىرلىرى اوليورلر مضموتدە اولان ۳ نىجى تەزە قبول ايدىلر. بونك تىيجەسندە يىگى دىنا قورماق وظيفەسى ايلە موظف كىچىلرەك كەنە جىمىنىك ضررلى و كىچى عادتلىرىنى آتوب، يىگى، خىرلى، صاعلام اكلنجە فورمالرى يارادامسى مىسىلەسى اورتالغە چىقىور. ھوانى دومان ايلە بوزماغە يول و بىرىلەك بىر حرەكت اولمادىغى فكىرى بوتون حاضرون طرفندىن ممنونىلە قبول ايدىلر: تىيز ھوانك بوتون

ماہیتی حائز برنجی قدمدن سوگرا چوجوقلر ایچین توتون چکمک چتین، معلملر ایچین ناممکن اولیور. کهنه ده صیقاربه قارشو بسله نن صمیمی بی طرفلک و آیری سه چکینسیزلک اورتالقدن کتوریلر. توتون چکمکه قارشو عملی، تیجه لی بر دوشه چچاک باشلانر. بو نوعله دائره طلسم خطنک یاریلماسی باشلانیر. بر هفته مدتده بوتون صنفلرده توتون چکن و چکمه یلارک سیاهه سی رفع ایدیلر؛ باشلی توتون چکنلر ایچین آشاغیده کی مضمونده مراجعتامه حاضرلانیر: «معلملرک عمومی یقنجاغی توتون استعمال ایدن یاشیلارک نظر دقتی آشاغیده کی نقطه لره» جلب ایدبور:

۱ - توتون چکن یاشیلارک اکثریتی توتونی صحتلری ایچین ضررلی حساب ایدوب توتون چکدیگلرینه تاسفلنیورلر. توتون چکن یاشیلر اکثریتله کندی چوجوقلرنک توتون استعمال ایشمهنی آرزولامابورلر.

۲ - اولر کندیاری توتون چکمکه دوام ایله برابر چوجوقلرینه نوع به نوع یوللر ایله توتون چکمه کی قدغن، چکمهمه کی توصیه ایتدیگاری کبی، اولری بو خصوصده تعقیه بویله حاضردلر.

۳ - چوجوقلقدن توتونک ضرربنی آگلایاراق ییس، ضررلی ایشه تقلیددن دولایی توتون چکن یاشیلری کناهکارلاندیرماق اولماز ییلر اوزونی عمله گلن عادتی آتماق چتیندر و بونی هر کسدن طلب ایتمک اولماز،

۴ - فقط توتون استعمال ایدن یاشیلر عمومیتله باشقالرینی و خصوصی اولاراق چوجوقلری اوز ییس عادتی ایله زهرامه مه لیدر. اوشکا بناء بیز اولری چوجوق اولان یرده صیقارا چکمکه و هوانی فالشدیرمکه حفضر حساب ایدبوریز.

۵ - توتون چىكىمەك - پىس و ضررلى بر عادتدر. توتون چىكىنر بو عادتلىرى ايله نمر و صاتمالي و نمايش ياپمالمىدلر.

۶ - توتون چىكىمەك، داھا دوغروسى هوانى قئالشدىرمەك اجازه آلماق، صىقارە «قوناقلنى» يابماق كىي رىاعى «تزاكنە» اولدىقچە چىكىلمەزدلر. اوڭا بناء مەاملر: توتون چىكىمەك اولورمى؟ سىوالنە «هوانى بوزماق اولماز و بونڭ ايچىن اجازه اىستەمەك تىرىە سىزلەكدر» جوابنى وىرمەك خصوصە قاراداد چىقاربورلر.

۷ - اىمىدىكى مەنزل بىحرانى اىچروسندە توتون چىكىمەك ايله بوتون عالەنڭ خصوصاً چوچوقلرڭ بوتدىقلىرى هوانى آغىرلاشدىرماق بول وىرىلمەكك بر حالدر. اوڭا بناء برىنجرەلى، حتى فورتوچقالى اىلورده بىلە كىمەسە توتون چىكىمەك اذن وىرىلمەسەنى و بو خصوصە بوتون مەنزللردە آشاغىدە كوسترىلدىكى اوزرە اعلانلر و ضە اىدىلمەسەنى طلب اىدىبورىز: «توتون چىكىمەك اولماز» «توتون چىكىمەك ضررلىدر»، «توتون چىكىمەك عىيدر»، «بورادە توتون چىكىمەك يىگىز»، «بورادە توتون چىكىمەك قەغندەر»، «توتون چىكىمەك ايچىن اجازه اىستەمەك يىگىز - چونكە اجازه آلامازسىگىز»

۸ - مەكتەپ مەاملرىنڭ عمومى

يىغىنچاقى بوتون والدىنى، تانىشلردن خىردە چوچوقلرى توتون چىكىمەك بلاسندن قوروماقدە و بورادە كوسترىلن آرزولرڭ عملە كىتورىلمەسەندە باردىمدن بولنملىرىنى آرتىق درجەدە رجا اىدىبور. بو مەراجىتنامەنڭ ياشلىلرە دىدىكى نەدر؟ بو مەراجىتنامە توتون چىكىن ياشلىلردن عادى ترك اىتمەكى طاب دىكل، برقادار منطق اىستەيور. توتون چىكىنلرڭ حىاتىدە كولونچ حاللر چوق اوليور. اكىرىتلە آخىرنىچى قىكارىنى توتونە صرف اىدن، صحتى درىن اوجوروملرە طوغرو بوواردانان ياشلى صىقارايى سورىر و آغزىندان بوراقدىغى قالىن دومانلر اىچروسندە بوزەرك، دوتون سىسلە چوچوغە:

«توتون چىكمە، بوقاشى ايش دىگل، ضرلى، حتى احمق
حر كندر» دىيور. بوراقلان بو مراجەتامە توتون چىكن ياشلىرى
اوگولونچ خالداں چىقاربور. مراجەتامە توتون چىكن ياشلىردن
چۈجوقلىرى پس عادتارە آلىشىدىرماماغى و اولىرك. يوتدىقلىرى
هوانى يىشلىشىدىرمەمەگى رجا ايدىيور. آتچاق بوقادار بونك ضدىنە
نە دىمك اولار؟

عجبا بو طابلىرك حددن كىنار و عملە گىتورىلمەسى ناممكىنى؟
بونداں كىم و نە ضرر چىكيور.

هر بر شىدىن آز آتا، آنا و مريىلرك احترامى.

دائىما «بىم اىچىن اولار، سىنك اىچىن يوق» كىبى اىكى
مراقلى اويون اوينايوب، اوزلىرىنى گولونچ وضعىتدە بوراقدىقلىرى
حال حاضرە والدىن و مريىلرك احترامى داها چوق ضرر چىكيور.
بو چۈجوقلىرى اىچىن اطرافلىرىندە اولان حقيقتلىرى آڭلاق و
تقىد ابالە سىر اىتمىكى، سوزدن ايشە كىچىك اقتدارنى تريبە
ايدىن كوزل پىداغوزى بر اصولدر. ياشلىرى اىچىن حاضرلاناں
مراجەتامەلر اىولردە نشر اولىمق و اوقونماق اىچىن بوتون
مكىتبلىلرە پايلانلىر. صوگرا مراجەتامەلرك تىجەسى، كىمك طرفدىن
نە عملە گىتورىلدىكى، عائىلەلرك بو ايشە نىجە باقدىقلىرى و غىرە
خصوصىندە معروضەدە بولنماق اىچىن (صنف وياخود قورويالار اوزرە
بر وياخود بر نىجە) يقىنچاقلىر چاغرىلر. حق حساب ايدىلر،
يارادىلان حال اوگرەنلر، يگون ويرىلر. ۱ - ۲ هفتەدن صوگرا
يىگى مجلسدن مەكتەپ صنفلىرك نمايندىلرى طرفدىن حاضرلاناں
آنكەتا پروژەسىنى مذاكرە ايدىر و دولدىرماق اىچىن عائىلەلردن
اولان عضولرك صابنە مطابق مقدارە اىولرە بوراقر. آنكەتا
آنونىم (امضاسىز) و آشاغىدە كى مسئلەلرى حاوى اوليور:

مقصديميز۔ توتون چكمك ايله مبارزدر و دراكه صاحبي
توتون انسانلرك بيزه كومك ايده جگنه ايمان بسله بوريز. آنكه تا
آنانيم اولديني ايچين قامليا، آدقيد ايتمك لازيم دكلدر. آنكه تاده
ياويريان سواللرك آلتي چيزلر، ياخود لازيم كان يرلرده مركب
ايله يازلر؛ لازيم اولمايان شئلر ايسه يوزلر.

آنكه تا والدينك احترامى ايچين هيچ بر قورقو تشكيل ايتمه بور.
اولا آنكه تا امضاسيز اولديني ايچين اورنالنه چيقايله جك
هر بر كوجوك اختلاف عائله ايچهر يسندة قلاچاقدرد؛ بوكبي اختلاف
اوج يول ايله جريان. ايده ييلر:

- آتا و ياخود - «احترام صاحبي توتون چكلر»: صار صلاماز
و محكم بر صورتند: «سنگ ايچين اولماز، بنم ايچين اولار»،
«اورنالغا سوقولما»، «سنگ ايشك دكل»، «يومورطا، طاووغه
درس اوكرتمز» و غيره. شبهه سيز بوكبي عائله دن آنكه تا
دولى قايتاريلماچاق. تحقير اولنميش، قلبى سينميش جوجوق:
«برشتي چيقمادى، بزيملكيلر آنكه تانى دولديرماق ايسته مه بورلر،
آچيقلانلر» بونكله مکتب و آنكه تا ايچين مسئله ييتور. بو حادته
بر نمره ايله آنكه تالرك تيجه حق حسابنه قيد ايديلمه لي در،
و بو خصوصده صوگرادان هيچ بر سوز سويله نيلمه يه جگدر.
فقط بو حادته چوجو غك قلبنده بر جوق مسئله لرك اويانماسنه سب
اولاجاق، چوجو غك كندى كنديلگنده بو مسئله لر و بره جگى
جوابله عائله احترامنه بويوك ضربه لر اوراچاقدرد. بو حاله تاسف
ايتمك لازيمى؟

شبهه سيز يوق - چونكه عائله هيچ بر زمان بو يول ايله احترامنى
صاقلابا بيلمز. معين زمانده مكنتى و توتون چكمك ايله مبارزده
بو حادته دن هيچ بر شئ ايترمز.

۲- اىكىنچى ھەپتە داخىل اولان ھاللىرىدە ئائىلە مەسىلىسىدە دراكا و دوشونجە ايله ياناشماق، مەسىلىنى اطرافلىغە دوشونوب ايدىن تەكلىفى بويىچە باشقە بىر اولچۇدە ئىشلەپچىقىرىش. توتون چىكىشنى تەدبىرلەپ ئولتۇرۇش، توتون چىكىشنى باشلاش، كىچىك دوشونجەسىز اولدىنقى ايمىدى ايسە ترك عادت ايتىش، چىن و بونگىلە بىرلەشكەن ھۈنەرمانى بوزوب، باشقىلارغا پەس نەمۇنە كۆرسىتىش، ياقش اولمايدىغانلىقىنى تەسدىق ايدىغىچىلىرى. بۈگۈن توتون چىكىش ئونىڭ خەسسىسى ايشى اولماق و بۇ بارىدە باشقىلارنى چوقا ئاز مەلۇمات آلاچاقلىرى، بۈگۈنكى ھادىئەلەرگە چوقا اولمايلىقىنى ايشى مۇۋەپپەقىيىتى تامىن ايدىغىچىلىرى شېھىرلەردە.

۲-۳ نچى و عىن زاماندا سوڭىنچى اتفاق تەقەبىر اولىنىش توتون چىكىشنىڭ بارىشماز، چىكىش بىر ھەلىقە آلاچاقلىرى. عىن ھالەتتە بىر نچى ھەپتە مەكتەپ مەدرىسى و تېخنىكا رەھبەرلىكى ايله بىر نچى مەكتەپ تەجرىبە ياپىدىغان زامان تەسەۋۋۇپ ايتىدىغان. مەلۇمات بىر نچى بۇ پلان و اصولە ھەربى قارشى ھەرىكەتتە اعتراض ايدىغان بىر تاقىم چىرىش، بىلەنمە دىمۇغۇزىيەت و غەيرەتتە تەتقىقات ايتىدىغان. اوزلىكتىن چىقىش، سۆزلىرىنى بىرلەشكەن باغلاپا بىلەن مەلۇمات دىگەنلەر بۇ ئىكەنلىكتەن اۈرگەنچە ئىشقا ئاشۇرۇش اىكەنلىكى سۇال وىردىغان: ۱) او ۸-۱۰ ياشلىرىدا اولان چۈشۈرۈش توتون چىكىشنى آرزۇلايدۇمى؟ ۲) توتون چىكىشنى ايتىدىغانلىقىنى تەتقىقات رەھبەرلىكى؟ مەنئى ھەلىقە آلدىغان ھەرىكەت، بۇ مەسىلەنىڭ ھەلىقە اىچىن تېز بىر ھەرىكەتتە داھا كۆزىل پلان و اصول كۆرسەتمە توتون چىكىشنى ايله مەبارزە اىچىن چىقىرىش پلان و اصولدىن واز كېچەلگەنلىكى خەبەر وىردىغان. مەھەلەتتە ئىشقا ئاشۇرۇش بىر ھەرىكەتتە... بۇ قانداق «چىن» و غەيرە اولدىغانلىقىنى خەسسىسىدە بىز چاقۇق ھەرىكەتتە سەزىشەلەيدىغان.

«چىنىلىكك بويوكلىكى شېھسىز دوغرودر . اوطاقدە تميز هوا
ايچىن چوجوقلرۇ باشلىرى قارشو آپاردىقلىرى مبارزەنك شىدتى،
ايشلىكنى آزادلىق، يونگوللىشىدىرىك ايچىن يىگانە بربول وارە
اودە چوجوقلرۇك ايىكى كوچوك، عادى-پىس عادىلىلە لوغلاىما،
يىزە پىس بول كوسترن و يىزىم بوندىغىمىز هواى پوزما - كىي
طلبلىرىنى قبول ايتىمەلدىر . معلملەر مەكتەپ طىببىلىرى توپلاشوب
مەكتەپدە معلم و طىببىلرۇك توتون چىكمەمەلى اولدىقلىرى خصوصندە
قراردار چىقارماقلىرى ايله چوجوقلرە بويوك يارارلىق كوسترە يىلرلر .
دولتى باش معارف ادارەلىرى مەكتەپدە مۇنظىن بر صورتدە توتون
چىكن، آبرى توتون اوطەسى طاب ايدىن و ياخود توتون بولوطلىرى
ايچىروسندە معلملر اوطەسىنى بوراقوب صنفە واران معلملىرى عقە
كتورەكك امرار ويرەمكلا، بو ايشە بويوك كومك ايدەيىلرلر .
جماعت رهبر ايچىن دىكل رهبر جماعت ايچىندىر . چوجوقلر
معلم ايچىن دىكلدىلر، لىكن معلم، خلق معارف قومىسارلىقى عالي
اجتماعى تربىە ادارەسى و باشقىلرى چوجوقلر ايچىندىلر . مەكتەپدە
چوجوقلرە اذن ويرىلمەدىكى خصوصندە چىقاريلان اونە قادار
پىداغوزى علمنە ضد، ناموافق و كولونچ اولسا، مەكتەپدە چوجوقلىرى
پىس ايشلردىن ساقىدىران معلملرە توتون چىكمىكى قىدىن ايدىن امر
اوقادار مەكتەپ وعائەلرۇك صاغلانلاشماسنە بويوك خىدەت ايدىر .
بويلەلىكن توتون چىكمەك اولان عمومى مەئىلە قارشو مەكتەپنىك
دوشونمەسندىن داها بر ممانەت قوللىمىش، توتون چىكمەك كىي
بولوقما خىستەلىقى جىيەسى بر نەقتەدە يارىلىمىش اولار .

توتون چىكمەك ايله مبارزە تىجرىبەلىرى يىگى تىشىنلر ايچىن
كەنە خام خياللر و عادىلرۇك اوچورولماسندە جانلى-انقلابى بر
فعاليت اولار . بو مبارزەدە چوجوقلر اوزلرىنى اصلاحاتچى، صاغلان

ياشايش يارادىيىسى، ساغلام ايدە آل طاشيىچىسى حس ايدر. بو ايشدە چوقۇرلر صحىيە اساسلىنى، قاعدەلرنى قىتەندىرەمگە و صىرا ايلە حياتە تطبيق ايتەمگە آليشارلر.

معارف ايشچىلىرى ايونىك رولى.

يازانى: اوقارەفا.

چاۋرەنى: ر. م.

معارف خادملرنىڭ اجتماعى-ساىسى معلوماتىنىڭ اولدىنى كېى تحصيل-پىداغۋى معلوماتىنىڭدە يوكسەمەسى احتياچى مدنى شعبە و قومسيونلار قارشوسىندا بو ايشىڭ تشكىلات و اصول، مەتود شكىللرنىڭ چىزىلمەسى و ميدانە كىترىلمەسى مسئلەسىنى قالدېرەمىشدر. مدنى ايشلرڭ اساسى شكىلى: محال، قضا و دائرە معارف ايشچىلىرى اۇولرى اولمالىدلرلار. معارف ايشچىلىرى ايوى اجتماعى تربىيە ايشچىلىرى تەكاملى يوكسەلىشىنىڭ اساسى استناد نەقشەسى اولمالىدر. ايشتە بومقالە معارف ايشچىلىرى ايونىڭ بالەخاصە بو ساحەدە كى وظيفەسىنى تەيىن اىچىن يازىلمىشدر.

معارف ايشچىلىرى ايونىڭ باشلىجا مسئلەسى، معارف ايشچىلىرىنى اوقىتبارك اونلار اىچىن ميدانە قويەش اولدىنى مسئلەنىڭ اجراسىنە ياردەم ايتەمكىدر- كىچ نىلى علمى- سوسىيالىزم مفكۈرەسى روجىندە حاضرلامالى، بين الملل پىرولە تارياتىڭ آرزوسىنە موافق اجتماعى دوشونجەلى، حساس، متشكىل كىلەلرلە پىرولە تار انقلابنىڭ موفقيياتىنى مدافقە ايتەملى و قومونىزم- سوسىيالىزم جەمىيىنىڭ عمومى شكىللرنىڭ ياقلاشماسىنا و تحكىم ايدىلمەسىنە چالاشاچاق يىڭى انسان كىلەلرى حاضرلاماقدىر. يىزم معلم اوقىتبارك بو شعارىنى تەمىل ايتەملىدر. او،

۲- ايىكىنچى ھەسە داخىل اولان ھالار دە ئائىلە مەسىلەدە درا كە
 و دوشونجە ايله يانشاچاق، مەسىلەنى اطرافلىچە دوشونوب ايدىيان
 تەكلىفى بويىچە باشقە بر اولچۇدە ئەمەلە كەتۈرە جەكەر . بوتون
 جەكلەرە تەقدىم اولنان تەلىك يەلى، توتون جەكمە كە باشلار كەن
 كوچوك دوشونجەسىز اولدىغىنى ايمەدى ايسە ترك عادت ايتەمەك
 جەين و بونەكلە برابر ھوانى پوزوب، باشقەلەر پەس نەمۇنە
 كوسترەمەك ياقش اولمادىغىنى تەصدىق ايدە جەكلەر . بوگون توتون
 جەكمە اونەك ھەسەسى ايشى اولاجاق و بو بارەدە باشقەلەرى
 چوق آز مەلۇمات آلاچاقلار، بو كەبى ھادەلەرك چوق اولاجاغلەرى
 ايشەك مەققەتتى تامەن ايدە جەكلەرى شەپەسەزدر .

۲-۳ نەچى و عەن زەماندە سوگەنجى اتفاق تەقەبر اولنەمەش
 توتون جەكەنەك بارەشمار، جەنگەچو برەوضەيت آلاچاغەدر . عەن
 ھالەن برەنجى دەفە مەكتەپ مەدىرى و طەببەنەك راضىلەقى ايله برەنجى
 مەكتەبە تەجرەپە ياپەدەم زەمان تەصادف ايتەدەم . مەلەملەردەن برەبىسى
 بويىلان و اصولە جەدى قارشو سورەندە اعتراض ايدوب بر طاقەم
 جەردەن، بىلەكەدە دىمەو غوزبەدەن و غەيرەدەن بەھت ايتەدى . اوزلەكەندەن
 چەقمەش، سوزلەرنى برەرنە باغلەيا بىلەمەن مەلمە دىكەلەبوب
 آنەكە تادان اوگا آنەچاق ايكى سول وىرەدەم : ۱) او ۸-۱۰
 باشلەرنەدە اولان چوچوغەك توتون جەكمەنى آرزولەيورمى ؟
 ۲) توتون جەكمە ايتەدىكى عادتەندە راضىدەرمى ؟ مەنى جواب
 آلدەندە سوگرا، بو مەسىلەنەك ھەلى ايجەن تەز بر سورەندە
 داھا كوزلەن بىلان و اصول كوسترەسە توتون جەكمە ايله مەبارزە
 ايجەن جەزدەكەم بىلان و اصولەندەن واز كەچە جەكمە خەبر وىرەدەم .
 ماھەت اعترابە پەروژەنەك دوزگون فەقەت . . . بر قادار «جەين»
 و غەيرە اولدىغى ھەسەندە يەز چاپوق سورەندە سازشە كەلدەك .

مەقسىدىمىز - توتون چىكىمك ايله مبارزەدر و دراکە صاحى بوتون انسانلارڭ بىزە كومەك ايدەجگە ايمان بىلەيورىز. آنەكە تا آنانىم اولدىنى ايجىن قاملىا، آدقيد ايتەك لازىم دىگەدر. آنەكە تادە ياويرىلن سوللارڭ آلتى چىزىلەر، ياخود لازىم كان بىرلەردە مەركەب ايله يازىلەر؛ لازىم اولمايان شىلەر ايسە يوزىلەر.

آنەكە تا والدىنىڭ احرامى ايجىن ھىچ بىر قورقۇ تشكىل ايتەيور. اولا آنەكە تا امضاسىز اولدىنى ايجىن اورتالغە چىقايىلەجك ھر بىر كۈچۈك اختلاف عائلە ايجەرىسندە قىلاچاقدر؛ بۈكۈبى اختلاف اوچ يول ايله جريان ايدەيىلەر:

- آنا و ياخود - «احترام صاحى توتون چىكىلەر»: سارصلماز و مەھكەم بىر سورتدە: «سەڭ ايجىن اولماز، بىم ايجىن اولار»، «اورتالغا سۇقۇلما»، «سەڭ ايشەك دىگەل»، «يۈمۈرطا، طاوۋغە درس اوگرتەمىز» و غىرە. شەبەسىز بۈكۈبى عائلەدن آنەكە تا دولى قايتارىلمايلاق. تەھقىر اولنىشى، قىلى سىنىشى چۈچۈق: «بىر شى، چىقمادى، بىزىمكىلەر آنەكە تانى دولدىرماق ايسە مەيورلەر، آچىقلانلەر» بۈنەكلە مەكتەپ و آنەكە تا ايجىن مەسىلە بىتۈر. بۈحادئە بىر نەمرە ايله آنەكە تالارڭ تەبىجە ھەق ھەسابنە قىد ايدىلەلىدر، و بۈ خەسۋەدە سۈگرا دان ھىچ بىر سۈز سۈيە نەلمەيەجگەر. فقط بۈ حادئە چۈچۈغەڭ قەلبىدە بىر چۈق مەسىلەلەرڭ اويانماسنە سەب اولاق، چۈچۈغەڭ كەندى كەندىلىگەندە بۈ مەسىلەلەرە وىرەجەكى جوابلە عائلە احترامنە بۈيۈك ھەزىرلەر اوراقاقدر. بۈ ھالە تاسف ايتەك لازىمى؟

شەبەسىز يۈق - چۈنەكە عائلە ھىچ بىر زامان بۈ يول ايله احترامنى ساقلايا بىلمەز. مەبىن زاماندا مەكتەپى و توتون چىكىمك ايله مبارزەدە بۈ حادئەدن ھىچ بىر شى ايتەرمەز.

۲- ايگىنجى حصە يە داخل اولان حاللار دە ئائىلە مەسىلە يە دراکە و دوشونجە ايله ياناشماق، مەسىلە نى اطرافلارغا دوشونوب ايدىلان تەكلىفى بولماق باشقا بىر اولچۇدە مەملە گۆرە جىگەر . بوتون چىكلەر تەقدىم اولان طلبك ىرلى، توتون چىكمە كە باشلار كن كوچوك دوشونجە سىز اولدىغىنى ايمدى ايسە ترك عادت ايتىمىك چىن و بونىكلە برابر ھوانى يوزوب، باشقا لەر پىس نەمۇنە كوسترمىك ياقش اولما دىغىنى تەصدىق ايدە جىگەر . بوگون توتون چىكمك اونىڭ خەسسى ايشى اولماق و بو بار دە باشقا لرى چوق از مەلۇمات آلاچاقلر، بوكى حادثە لرك چوق اولماغلر ايشىك موفىقىتى تامىن ايدە جىگلر شەپە سىزدەر .

۲-۳ نەجى و عىن زامانە صوگىنجى اتفاق تەقەر اولنمىش توتون چىكە نىڭ بارىشماز، جىگەر بىر و رەسىت آلاچاغلر . عىن حالە بن بىرنەجى دىقە مەكتەپ مەدرى و طبىيىنىڭ راضىلغى ايله بىرنەجى مەكتەپ تەجرىبە ياپىدىم زامان تەصادف ايتىم . مەملەردن بىرسى بولان و اصولە جەرى قارشو سورىندە اعتراض ايدوب بىر طاقم چىردن، بىلكە دە دىموغوز يادىن و غىرە دن بحث ايتدى . اوزلگىدن چىقىمىش، سوزلر بىن بىر بىرە باغلايا بىلمەن مەلمى دىگەلە يوب آنەكە تادان اوشا آنچاق ايكى سول وىردىم : ۱) او ۸-۱۰ ياشلر بىندە اولان چوچوغنىڭ توتون چىكمە نى آرزولايورمى ؟ ۲) توتون چىكمە ايتىدىكى عادتەن راضىدەرمى ؟ نەفى جواب آلدىغىن صوگرا ، بومەسىلە نىڭ ھالى ايجىن تىز بىر سورىندە داھا گوزل بلان و اصول كوسترمە توتون چىكمك ايله مەبارزە ايجىن چىزدىكەم بلان و اصولەن واز كىچە جىكمى خىر وىردىم . مەھىت اەتبارىيە پروژە نىڭ دوزگون فقط ... بىر قانار «چىن» و غىرە اولدىغى خەسسىدە بىز چاپوق سورىندە سازشە كەلدىك .

«چىنىلىكك بويۇكلىكى شېھىزى دوغرىدور. اوطاقدە تەمىز هوا
 ايجىن چوجوقلارنىڭ ياشلىرى قارشو آپاردىقلىرى مبارزەنىڭ شەتتى،
 ايتلىكنى آزالماق، يونگوللشدىرىك ايجىن يىگانە بربول وارسە
 اودە چوجوقلارنىڭ ايكى كوجوك، عادى-پىس عادىلىلە لوغالانما،
 يىزە پىس يول كوسترن و يىزىم يوندىغىمىز هوانى بوزما-كېى
 طلبلىرىنى قبول ايتەلىدور. مەلىملەر مەكتەپ طىپىلىرى توپلاشوب
 مەكتەپدە مەلىم و طىپىلارنىڭ توتون چىكمە مەلى اولدىقلىرى خىصوصندە
 قاراردار چىقارماقلىرى ايلە چوجوقلار بويۇك يارارلىق كوسترە يىلرلر.
 دولتى باش مەارف ادارەلىرى مەكتەپدە مەظننن بر صورتدە توتون
 چىكن، آبرى توتون اوطەسى طلب ايدن و ياخود توتون بولوطلىرى
 ايجىروسندە مەلىملر اوطەسىنى بوراقوب صنفە واران مەلىملرى عقلە
 كىتورەكك امرار وىرىمكك، بو ايشە بويۇك كومك ايدە يىلرلر.
 جماعت رەبر ايجىن دىگل رەبر جماعت ايجىندور. چوجوقلر
 مەلىم ايجىن دىگىلدورلر، لىكن مەلىم، خلىق مەارف قومىسارلىقى عالى
 اجتماعى تىرىيە ادارەسى و باشقەلىرى چوجوقلر ايجىندورلر. مەكتەپدە
 چوجوقلرە اذن وىرىلمە دىكى خىصوصندە چىقارىلان اونە قادار
 پىداغوزى علمنە ضد، ناموافق و گولونچ اولسا، مەكتەپدە چوجوقلىرى
 پىس ايشلردن صاقتىدىران مەلىملرە توتون چىكمىكى قىدىن ايدن امر
 اوقادار مەكتەپ وعائەلەرنىڭ صاغلانماشاسنە بويۇك خىدمەت ايدور.
 بويلەلىگىن توتون چىكمەگە اولان عمومى مەيلە قارشو مەكتەپنىڭ
 دوشونمەسندن داها بر ممانەت قونلىمىش، توتون چىكمەك كېى
 بولوقما خىستەلىنى جىيەسى بر نەقتەدە يارىلىمىش اولار.

توتون چىكمەك ايلە مبارزە تەجرىبەلىرى يىگى يىشىنلر ايجىن
 كەنە خام خىاللر و عادىلەرنىڭ اوچورولماسندە جانلى-انقلابى بر
 فعالىت اولار. بو مبارزەدە چوجوقلر اوزلىرىنى اصلاحتاجى، صاغلانما

باشلىش يارادىيىسى، ساغلام ايدە آل طاشيىچىسى حس ايدر. بو ايشده چوقۇرلر صەھە اساسلىنى، قاعدەلرنى قىتمەندىرەكە و صىرا ابلە حىانە تطبيق اىتمەكە آلبشارلر.

معارف ايشجىلىرى ايوونىك رولى.

يازانى: اوقاروفا.

چاۋرەنى: ر. م.

معارف خادملرنىڭ اجتماعى-سىياسى مەلۇماتىنىڭ اولدىنى كېيى تحصيل-پىداغوزى مەلۇماتىنىڭ دە يوكسامەسى احتىياجى مدنى شعبە و قومسئونلار قارشوسىندا بو ايشىك تشكىلات و اصول، مەتود شكىللرنىڭ چىزىلمەسى و ميدانە كىترىلمەسى مسئلەسىنى قالدىرەمىشدر. مدنى ايشلارنىڭ اساسى شكىلى: محال، قضا و دائرە، معارف ايشجىلىرى ائولرى اولمالىدلرلار. معارف ايشجىلىرى ائوى اجتماعى تربىە ايشجىلىرى تىكاملى يوكسەلىشنىڭ اساسى استناد نقتەسى اولمالىدر. ايشتە بومقالە معارف ايشجىلىرى ائوونىڭ بالخاصە بو ساحەدە كى وظيفەسىنى تەمىن اىچىن يازىلمەشدر.

معارف ايشجىلىرى ائوونىڭ باشلىجا مسئلەسى، معارف ايشجىلىرىنى اوقتايبرك اونلار اىچىن ميدانە قويمىش اولدىنى مسئلەنىڭ اجراسىنە ياردەم اىتمەكدر-گىنج نىلىلى علمى-سوسىيالىزم مەفكۇرەسى روچىندە حاضرلامالى، بىنالملل پىرولە تارىاتىڭ آرزوسىنە موافق اجتماعى دوشونجەلى، حساس، متشكىل كىلەلرلە پىرولە تار انقلابنىڭ موقىياتىنى مدافەە اىتمەلى و قومونىزم-سوسىيالىزم جەمىيەتنىڭ عمومى شكىللرنىڭ ياقلاشماسىنا و تحكىم ايدىلمەسىنە چالاشچاق يىڭى انسان كىلەلرى حاضرلاماقدىر. بىزم مەلم اوقتايبرك بو شىعارىنى تەمىل اىتمەلىدر. او،

كەندىسىنى تەربىيە ايتەلمەلى و بالىلار آدلا دىگەن حەقىقەتتەدە اجتماعى رىيە ايشىچىسى اولمايدىر. بۇ اساسى مەسىلەدەن سوڭرە، مەعارف ايشىچىلىرى ايوونىڭدە ايشلىرى قورولمايدىر.

مەعارف ايشىچىلىرى ايوۇ، مەلىم كەلەسىنى كەندى تەنرىي آلتە آلاراق اونلاردان مەاصرلەشمەكە آڭلاشلا بىلەڭ كەندى تەھسىل - سەنتلرنىڭ مەسىلە و غايەلەرنى آڭلايا بىلمەك و اجتماعى تەظاھراتى تەھلىل ايدە بىلمەك اېچىن علمى - مارقىسىز مەتودى ايلە تەجىز ايتەلمەلى، شەرك دوشونچە ضىياسى آلتىدا مەتەد ايسە كەلرە يىڭى مەكتەپ نورولوشى مەسىلەلەرنى قومونىستىچا سىناھل ايتەلمەلىدۇر.

مەعارف ايشىچىلىرى ايوۇ، كەندى ايشىنى ھېچ وەقت اويلە بىر سورتەدە قورماغى اونوتمايدىر كە، او (ايش) مەعارفچىيە اونىڭ آرتىق اكنرىتە كېتىمەن. اولدىغى استقامەتە ايرە بىلمەك اېچىن مەمكىن قادار اك قىسا بولى كوستە بېلىسەن..

ولادىمېر ايلېچ لەنىن بويلە دېمەشكەن: «خەلق مەلىملەرنىڭ تەشكىلاتى ايشىنى اويلە بىر اصوللا قوتلەندىرەلمەلى كە اونلار، بلااستنا بوتون سەرمەيەدار مەملىكەتلەرنىدە اولدىغى كەبى، بورژوا آريا قورولوشىنىڭ استناد كەھلەنەندەن چىقۇپ، اونلارنىڭ واسطەسىلە كويلوبى بورژواز اتفاقە داخەل اولماقدەن اجتناب ايتدىروب بىرولەتار اتفاقە جەلپ ايتەك اېچىن شورا قورولوشىنىڭ استناد كەھى اولسەنلار.»

مەعارف ايشىچىلىرى ايوۇلرنىڭ تەكامل و ېداغوزى - مەتود مەسىلەلەرى سەھەسىندە كى ايشى، شەھەسىز، بۇ مەسىلەلەرنىڭ مارقىسىز دوشونچەسىلە آيدىنلاشماسى و عمومى اجتماعى - سىياسى تەھسىل و تەربىيەنىڭ اساسى اوزرىنە قورولمايدىر. آنچاق بۇشرائط تەختەدە مەعارف ايشىچىلىرى ايوۇ لزومىتلى صائىلەر و اووقەت تەلەپ ايتەدىكى قوت، ئەنەرزى و وسائەتنىڭ سەرف اولونماسىنى تەمىن ايتەش اولۇر. بۇ، شەھەسىز،

مرکب و جتین مسئله نك حلیه عجا تخیکی صورتده ناصل
یاقلشمالیدر؟ ایلک شرط اولاراق کنیش جمعیت (قواله قنوی) اساسی
تطبیق ایدیلمه لیدر. بو ایشه همکارلار تشکیلاتلارینی اولدیفی کبی
مثلا، خلق معارف شعبسی کبی ایستهك، جریانلار بله علاقه دار اولان
اداره لر، عالی بداغوزی مکتب لری، بداغوزی ته حقیقوملاری، اگر
موجود ایه مه تود بیورولاری، بداغوزی موزه لری، تجربه لی
مکتبلر و الخ جلب ایدیلمه لیدر؛ فرقه وی قوه لرده نك دقنه
بو مسئله ایله علاقه دار بولونمالیدرلار - ایسته هر بیر معارفچی
کنله سینك استاد ایدم جگی مدنی قوتلر مجمعی! فقط بونا استاد
ایدمرکن ایشك آرتماسی و محکمانه سی ایچین ایری - ایزی، مدنی
قومسیونلار، یرلی قومیه، دائره مکتب درنه گلری و الخ کبی
ئوزه کلرک نماینده لری واسطه سیله اولاجاق کنیش متشکل و آچیق
اجلاس لاریندا ایضاحات و یرمک یولیه رهبرك ایدن کنله ایله مربوط
بولونمالیدر. بو کنیش اشتراك، اعتماد کار، فعال، متشبت بولونماغا،
مشرتک و مربوط اولماغا و عمومی یر مراقلا نمایا سوق ایدمر
و معلمی بولوندیفی غیر اجتماعی تکلیکدن چیقاروب، شورا
جمهوریتلرنك مقدمه الجیشی ایله یورومگه امکان ویره ر.

معارف ایشجیلری ایونیک ایشلری تمثیلی اولدیفی کبی اصولی
ماهیتده اولایلیر: داها دهرین اولان ده گهرلی مسئله لرك اصولی
اولاراق آکلاشالاسی ایچین محاضره لر، معروضه لر، رده راتلار،
میتینغلر، محکمه لر، مسامره لر کبی؛ فقط، شبهه سیز، مرکزی موقعی،
اصولی، دهرین پلان اوزره اولان ایشلر دوتمالیدر؛ بودا دهرنه گلر،
دارالمعلمینلر، قوتقره لر، طرزینده اولمالیدر و ایش اصولیک مرکز
نقالتی دهرنهك، قورص و دارالمعلمینلرده اشتراك ایدملرک کندی
اوزرینه صالمالیدر، بو وقت مسئله نك نظری صورتده حلیه عملی

ايشى بىرلشديرمك و نظر ياتى جالى مجسم حقيقته تجويل ايتمك لازمدر. بو، كتاب تعليماتيندن و باطل آقاده ميزمدن اجتناب ايتمكه امكان ويرير، دهرنهك ايشلرينده جانلى عملى بير مراق دوغورور، اونا احتياج دوغورور و اونكلهده تامين ايدىيور، بو ايسه شهبه سيز ايش اصولنيك اڭ بوبوك موفقيتلريندن بيرى عد ايديلمه ليدر. آنجاق او وقت معلم كتلهلرينيك فعال و آزاد مناسباتىنى موجود عد ايتمك اولور. فقط معارف ايشجىلرى ائبوى دهرين اصول ايشى آباريركن كندى - كندينه بوش دورمامالى كنديسيله حد اعتباريله مربوط اولان بوتون اوزاق بوجاقلارلا زابطه تامين ايتمكه چاليشماليدر؛ هيچ اولمازسا معلومات و استخبارات بيوروسى واسطه سيله جمعيتاره اولديغى كىي معلومات آلهق ايسته يهن آبرى - آبرى ايشجىلاره ده تحريرى و شفاهى شكلده ايضاحات و جواب ويرمه ليدر، البت، بونى آنجاق تعليمات ايچين كونده ريله چك مخاضره جى قوتلرينيك كافى گلدبىگى، يتديكى قاداردا اجرا ايتمك لازم كليلر. بو صوكنجى ولايت و محال معارف ايشجىلرى ائبوى اعظمى صورتده چاليشمالى و گنيش معلم كتلهلرينيك جالب ايديلمه سى ايشينده مدنى - اجتماعى و همكارلق رابطه سينيك اڭ محكم تحليلنى ياراتماليدر. معارف ئبوى مركزى رولى ايفا ايتمه لى در.

بو ايشك علمى صورتده وضع ايديلمه سى غايه سيله حسابى مقدارى چهندن اولديغى كىي وصفى چهندن ده دوغرو تعين ايتمك ضرورى در؛ وصفى چهندن ايضاحات دهرنه گلرڭ مه تود و تشكيلات ايشلرينيك منفى و مثبت جهتلرينى آيدىنلاتمالى - فعاليت، تشبث، موفقيت، عدم موفقيت بو و يادىگرينيك سبيلرى - كىي داخلى حياتى ايضاح ايتمه لى در، بو ايجايينده بو و يادىگر تبدلات يابما و ايشى ايسته نيلن غايه يه سوق ايتمكه امكان ويرير آنكه ت

ورقەلىرى، دەرنەككە مختلف زەمانلارداكى مەساجىھەلىرى، دەرنەككە
مەتھەد قونقەرانسلىرى، مەشغەلەلەك بىراتالقولى، دەرنەككە ایشلەرنىك
سەرگىسى و رەھبەرلەك مەروۇھەلىرى تەوصىفى ایشاحاتك بىر شەكلى
ەد ایدىلە بىلەر. ایشك ایشاحاتى ولایت مەارف ایشچىلەرى اېونە
قضا مەارف ایشچىلەرى اېولرینە رەھبەرلەك ایتەك ایشچىن بوبوك بىر
امكان وېرەر.

ایشته، هر زمان ایشك بىرلى شرايطیندن آصیلی، اولاراق
مەفرد بولۇان مەارف ایشچىلەرى اېولرنىك ایش قورۇلوشىنك
اساسى دېرەكلەرى!

— — — — —